

VOORLOPIGE INVENTARISATIE VAN PIJPMAKERSNAMEN EN ANDERE OPSCRIFTEN OP KLEIPIJPSTELLEN.

door Lodewijk van Duuren.

De pijpekop heeft door zijn grote variatie in vorm en versiering altijd meer belangstelling getrokken dan de pijpesteel, toch kan de laatste, vooral als hij voorzien is van versieringen, merken, letters of opschriften, een belangrijke bron zijn voor de geschiedenis van de klei pijp of voor de datering van begeleidende vondsten.

Dit overzicht beperkt zich tot *in Nederland gevonden pijp-
stelen en in het buitenland gevonden pijpestelen van Neder-
lands fabrikaat.*

De opschriften op stelen kunnen van velerlei aard zijn, maar het meest voorkomend is de naam van de eigenaar van de pijpmakerij en de plaats van herkomst. Hoewel het merk (op de hiel of op de ketel) meestal al aangaf welke pijpmaker de pijp vervaardigd had, bestond er duidelijk behoefte aan een extra vermelding op de steel, om zo de pijpen nog meer herkenbaar te maken. De herkomst van Goudse pijpen werd vanaf 1739 aangegeven met het bijmerk "het wapen van Gouda" op de zijkant van de hiel. Toch vindt men op pijpen na 1739 nog dikwijls de vermelding "GOUDA" op de steel. Gezien de goede reputatie die Goudse pijpen genoten, kon het blijkbaar niet genoeg benadrukt worden dat zij uit Gouda afkomstig waren.

Andere Nederlandse plaatsen dan Gouda, die op stelen voorkomen zijn Harlingen en Weert.

Het merendeel van de namen van Nederlandse pijpmakers, die op stelen voorkomen, kan in de gilde- en merkenboeken van Gouda worden teruggevonden (litt.21), hetgeen niet betekent dat met zekerheid kan worden aangenomen, dat dit alle in Gouda gemaakte pijpen zijn. Pijpmakers met gelijklopende namen kunnen in andere plaatsen werkzaam geweest zijn, of op de steel van elders vervaardigde pijpen werd opzettelijk de naam van een Goudse pijpmaker en/of GOUDA aangebracht om zo de kopers te misleiden.

Van enkele pijpmakers kon worden vastgesteld, dat zij niet in Gouda werkzaam waren, zoals Robert Bon (Rotterdam), Evert Franc en Frans van der Lijst (beiden Amsterdam), Pieter van Wijngaarden, Philip Hoogenboom, Conelis Stortenbeker, Henrich Spaanch (allen Alphen a.d.Rijn) (litt.85) en Evert Pieters Pijl (Groningen) (litt.10,22)

Van een aantal pijpmakers is de herkomst nog onbekend, zoals

bijvoorbeeld van F. en I. van de Velde, Reeman, George Burgkle en Melchior Hilliger.

Het gebruik om op de steel een opschrift te plaatsen dateert al vanaf de 17e eeuw en blijft stand houden tot in de 20e eeuw. In onze eeuw wordt dit gebruik voortgezet met papieren plakplaatjes, waarop de naam en herkomst vermeld staan (afb. 1)

afb. 1

De oudste opschriften zijn: IONAS 1633, EVERT FRANC ANNO 1633, PER DE LICHT ANNO 1633, IAN IACOBSZ VA, FRANS VAN DER LYT en ROBERT BON.

De meeste namen zijn afkomstig van pijpmakers uit de 18e eeuw, de bloeitijd van de pijpennijverheid. De jongst te dateren pijpestelen zijn van eind 19e tot midden 20e eeuw, zoals F.S. SPARNAAY, Goedewaagen, Goedewage, P.J.v.d.Want Azn, L.Fiolet en DE KROON.

Er zijn twee verschillende technieken om het opschrift op de pijp aan te brengen; reliëf en intaglio of een combinatie van beide. (zie afb. 2)

1. Reliëf: de teksten worden in de mal gegraveerd, zodat zij tijdens het kasten worden aangebracht. De letters steken boven het vlak van de steel uit.

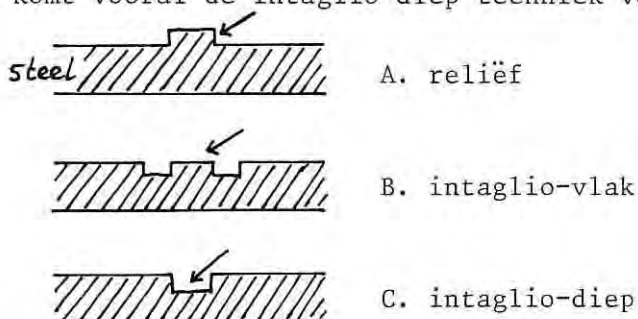
2. Intaglio: de teksten worden met behulp van een plat stempeltje na het vormen door de tremster aangebracht. Het steelstempel werd over de steel heen gerold. Een bekend stempel van messing bestaat uit een ovaal, waarin de gekroonde ES en de tekst "DUTCH CLAY" staat. Het handvat is van hout. (litt. 22) In de collectie van het Niemeyer Nederlands Tabacologisch Museum bevindt zich een dergelijk stempeltje met de tekst Goedewaagen Gouda.

Intagliostempels kan men onderverdelen in twee soorten:

- a. Intaglio-vlak: de omgeving is verdiept, de letters liggen in het zelfde vlak van de steel.

b. Intaglio-diep: de omgeving ligt in hetzelfde vlak van de steel, de letters zijn verdiept.

Het merendeel van de opschriften van Nederlandse pijpen is aangebracht met de intaglio-vlak techniek. Bij nieuwere pijpen komt vooral de intaglio-diep techniek voor.

afb. 2 De pijl geeft de plaats aan van het opschrift.

Op grond van de gebruikte technieken en versieringen kunnen globaal de volgende typen onderscheiden worden:

1. intaglio-vlak; versiering en tekst loodrecht op de steel, twee regels tekst gescheiden door raderingen.
2. intaglio-diep; geen versiering, tekst loodrecht op de steel, 2 of 3 regels tekst.
3. reliëf; versiering in banden loodrecht op de steel, tekst in kader geplaatst evenwijdig aan de steel, links en rechts één regel.
4. overige intaglio-vlak; tekst dwars
5. overige intaglio-vlak; tekst evenwijdig
6. overige intaglio-diep; tekst dwars
7. overige intaglio-diep; tekst evenwijdig
8. overige reliëf; tekst dwars
9. overige reliëf; tekst evenwijdig

Op grond van de betekenis kunnen de opschriften of onderdelen daarvan als volgt worden ingedeeld:

I. Naam van de pijpmaker.

De naam van de pijpmaker kan op verschillende manieren gespeeld worden. Een enkele maal staan de letters in spiegelbeeld of onderste boven op de pijpsteel. Met de schrijfwijze van het opschrift nam men het niet zo nauw. De naam werd op allerlei manieren afgekort en over de regels verdeeld. De voornaam werd voluit geschreven, afgekort tot voorletters of weggelaten. De achternaam werd voluit ge-

schreven of gedeeltelijk afgekort.

II. De herkomst.

De Goudse pijpmakers vermelden zeer vaak de plaats GOUDA of IN GOUDA, meestal in combinatie met hun naam. Buiten Gouda werkzame pijpmakers vermelden vrijwel nooit hun plaatsnaam op de steel.

De Geïmporteerde pijpen vertonen vaak een aanduiding van de herkomst. Uit Duitsland Höhr, Grenzhausen, Hildesheim, Hannover. Uit Frankrijk St.Omer. Uit België Schoten.

De vele vondsten van uit buitenland afkomstige pijpen tonen aan, dat deze een geduchte concurrentie betekenden voor Nederlandse pijpen.

De vermelding "HOLLAND" op een pijp van F.S.Sparnaay duidt vrijwel zeker op de export van deze pijpen. (noot 45)

Dat de pijpenhandel zich ver buiten onze grenzen uitstrekke is een bekend feit. Ook stelen met opschriften van Nederlandse pijpen zijn in het buitenland gevonden, zoals een steel met F.VERZYL:IN GOUDA in Engeland (litt.26), C.DE IO(NG): IN GOU(DA) en NIEUVE(LD) in Zweden (litt.2), P.LENS:IN GOUDA en C:D:ROOS:GOUDA in Canada (litt.34)

III. Het jaartal.

Doorgaans zal het jaartal te maken hebben met het jaar van fabricage van de pijp of van de vorm. Soms heeft het betrekking op de herdenking van een historische gebeurtenis.

IV. De naam van de pijp correspondeert met het merk.

Een weinig voorkomend gebruik. Als voorbeeld de tekst SCHEEPIES/PYPE met het merk op de ketel: het scheepje.

V. De naam van de pijp staat in relatie tot het merk.

Als voorbeeld geldt hier: KOFFIPYPE, met het merk de koffykan.

VI. De naam van de pijpensoort staat op de steel.

Veelvoorkomend is de tekst ISABE of IZABE, een pijpensoort uit de 19e eeuw, kortstelig met een grote ketel.

VII. Een gevarieerde restgroep bestaande uit reclameboodschappen, politieke leuzen, herdenkingsteksten etc. Deze groep is in dit overzicht niet opgenomen. Het ligt in de bedoeling er later een aparte publicatie aan te wijden.

Een enkele maal vinden we naast de naam ook het merk op de steel, zoals van DERROOS, die zijn merk "de gekroonde pijp" op de steel zette. In de meeste gevallen zal het merk echter alleen op de ketel of de hiel staan. In een aantal gevallen, waarin de steel met naam en de kop nog één geheel vormen, komen de eigenaars van het merk niet overeen met de pijpmakersnaam op de steel. Soms was er een familieband (litt.20)

TOELICHTING BIJ TABEL 1,2 en 3.

De tabellen 1 en 3 bestaan uit een aantal kolommen, waarin van links naar rechts vermeld staat:

- a. het volgnummer
- b. het opschrift
/ betekent nieuwe regel
( ) gereconstrueerde letters
- c. de verklaring van het opschrift
- d. het merk
(K) het merk is gekroond
(A) de achtergrond is gearceerd
- e. type (n.a.v. techniek en versiering)
- f. litteratuur (aangeduid met cijfer)
collectie (aangeduid met letter)
- g. noten
- h. Gilde
X betekent vermelding in Gildeboek van Gouda
O betekent vermelding in Gilde Westerwald van 1792.

In tabel 2 spreken de opschriften voor zich, hier vervalt de kolom "verklaring".

Niet in de tabellen zijn opgenomen:

- verschil in interpunctie
- verwisseling van het bovenste met het onderste opschrift
- verschil tussen GOUDA en INGOUDA.

Collecties:(afk.)

A - A.W.Z. (Zoetermeer)	Mo- P.Moree
B - P.Bakker	N - Niemeyer (Groningen)
D - L.van Duuren	P - D.van der Ploeg
Du- D.Duco	T - F.Tymstra
E - J.Engelen	V - Mario Vermeer
K - H.Krüse	W - B.Westerterp
M - J.van der Meulen	

TABEL 1. OPSCHRIFTEN VAN NEDERLANDSE PIJPMAKERS.

			merk	type	litt/ coll	noot	gilde
1.	A:V:T:ANKER / IN:GOUDA.	Abraham van 't Anker		1	D		X
2.	IAN IACOBSZ VA.	Jan Jacobsz van der Aerden	II (K)	4	10	1	
3.	BENIAMY(N) / ANSER	Benjamin Anser		1	D	37	
4.	J.VAN BAALEN./ KORTE IZABE	Jan van Baalen	2 (K)	9	T		X
5.	.I.V.BA( ) / IN GOUDA	Jan van Baalen ?		1	B		X
6.	BEGEERA / IN.GOUDA	Adrianus Begeer		1	M		X
7.	ABRAHAM./ VAN.D.BERG	Abraham van der Berg		1	D		X
8.	A:V:D:B:/GOUDA	?		1	M		
9.	BARENT./ V.BERKEL	Barent van Berkel	BVB	1	20		X
10.	BARNT / V.Berke1	Barent van Berkel		1	M	37	X
11.	BARNT./V.BERKE.	Barent van Berkel		1	M	37	X
12.	R:BLOK./ IN (GOUDA)	Roeland Blok		1	M		X
13.	COEN:(BLO)M/	Coen Blom	burg	1	M		X
14.	ISAC:BLO(M)/ INGOUDA	Isac Blom		1	D		X
15.	(I)SAKBLOM / INGOUDA	Isak Blom		6	Du		X
16.	SAAK BLON / IN OUDA	Isaak Blom ?	toren	6	M	37	X
17.	IAN BOMS / INGOUDA	Jan Boms		1	Mo		X
18.	ROBERT.BON	Robert Bon	R.B	5	17	2	
19.	L.V.BORZE(LE) / IN.GOUDA	Leendert van Borzele		1	M		X
20.	HEND:BOS /	Hendrik Bos		1	Du		X
21.	(W).BRAMMER / IN.GOUDA	Willem Brammert ?		1	Du		X
22.	T.BRAMMERT /	Teunis Brammert		1	M		X
23.	A BREM	Andries Brem	K	1	B		X
24.	A.BREMMER / IN.GOUDA	Aart Bremmert	9 (K)	1	20		X
25.	A.V.BROEK / IN:GOUDA	Abraham van der Broek	VOC + A	1	M		X
26.	/ BROELAND	B.Roeland ?		1	M	37	
27.	/ BROELANT	B.Roeland ?		1	M	37	
28.	BROILAND /IM GOUDA	B.Roeland ?		1	D	37	
29.	M.B:VIS./ INGOUDA	Maarte Bruijnvis		1	D		X
30.	GEORGE / BURGKLE	George Burgkle		1	M		
31.	(A) CARLIER / IN.GOUDA	Arnout of Arij Carlier		1	D		X
32.	COHO(U) / INOUD(A)	?		1	D	37	X
33.	A.DAMMAN / INGOUDA	Albartus Damman	pijlenbundel	1	B		X
34.	/I.DAMMA(N)	Jan Damman		1	D		X

35.	IANDANENS/	Jan Danens		1	B			X
36.	I.DANENS / INGOUDA	Jan of Jacob Danens		1	14			X
37.	I DANEN./IN.GOUDA	J.Danens	molen	1	24	3		
38.	DANES / IN.GOUDA	Danens		1	V			X
39.	W.DANIEL / BROELAN	W.Daniel-Broelan ?		1	M	37		X
40.	/DIRKA	Dirk Dirka		1	D			X
41.	VANDUIN CIE/ WAPEN van AMSTERDAM	Arie of Hendrik van Duin		9	T			X
42.	T.VANDYK	Teunis van Dijk		4	D			X
43.	T.V.DYK / INGOUDA	Teunis van Dijk		1	D			X
44.	A.ELING /	Abraham Eling	99 (K)	1	20	4		X
45.	ELINGH.D.I/	Abraham Eling de Jonge ?		1	V			X
46.	E:N(B)URG /	Endenburg		1	D			X
47.	DIRCK / ENTVOGEL	Dirck Entvogel		1	D	18,37		
48.	(F)ORTUIN./	Ary of Passchier Fortuin		1	D			X
49.	EVERT FRANC ANNO 1633	Evert Franc			10	5		
50.	I.DE GIDTS/ INGOUDA	Jan de Gidts		3	11			X
51.	DE GIDTS/ INGOUDA	Jan de Gidts	52 (K)	9	T			X
52.	GIRREBO./	Jan Girrebo	koning David	1	V			X
53.	ARIE GLAS/ INGOUDA	Arie Glas	RT	9	T			X
54.	(GOEDEW)AGEN & ZOON/ IN(GOUDA)	Goedewaagen		9	14	6		X
55.	Goedewaagen / Gouda	Goedewaagen	IWI	2	D	6		X
56.	Goedewage / Gouda	Goedewaagen		2	D	6		X
57.	S.GROEN:DA(L)/	Simon Groenendal		1	D			X
58.	:C:R:HOF / GOUDA	Cornelis Gruytershof	kind in de wieg	1	20			X
59.	G.HAEBRAAK/ INGOUDA	Gerrit Houbraak ?		1	M			X
60.	THO:HAG(E)/ THO:HAG(E)	Thomas Hage		1	D			X
61.	IAN DE HASE/ INGOUDA	Jan de Hase			4			X
62.	.T.V.D.HELM / INGOUDA	Matthijs van der Helm	PLK	1	20			X
63.	V.D.HELM/	Matthijs van der Helm	VH	1	20			X
64.	P.V.D.H./ INGOUDA	Paulus van der Helm	PVH	1	20			X
65.	B:V.HEVE(N) /	Barend van Heven	druivetros	1	M			X
66.	B:V:(E)VEN	Barend van Heven		8	M			X
67.	A:HE( ) :	Abel Herbus ?		1	M			X
68.	B.V.D.HE(YDEN)/	Barend van der Heyden ?		1	K			X
69.	MELCHIOR HILLIGER	Melchior Hilliger		1	M	38		
70.	P.HOOGBOOM /OUDA	Philip Hoogenboom		1	M	37		
71.	A.DEHOOP /	Ary of Abraham de Hoop		1	M			X

72.	NELIS / DEHOOP	Cornelis de Hoop		1	D		X
73.	HORSMAN /	Hendrik Horsman		1	D		X
74.	A VAN HOUT /	Andries van Houten	31 (K)		20		X
75.	A.V.HOUTE / (I)NGOUDA	Andries van Houten		1	D		X
76.	I.HUMPEL./	I.Humpel		1	K	37	
77.	C.DE IO(NG) / INGOUDA	Cornelis de Jong			2		X
78.	LEENDERT / DEIONG	Leendert de Jong		1	M		X
79.	LUCKAS / DE IONG	Luckas de Iongh		1	24		X
80.	LUCAS / DE IONG	Lucas de Jong		1	24		X
81.	LUKAC / DEION	Lucas de Jong		1	D	37	X
82.	DEION / LUCAK	Lucas de Jong		1	M	37	X
83.	LUCKAS / DE IONGH	Luckas de Jongh		9+1	M	39	X
84.	.DEION / .DEION	De Jong		1	M		X
85.	G:IONKER / IN:GOUDA	Gilles Jonker	bok met B	1	20		X
86.	IURYWES /	Iurijwes	scheepje	1	M		
87.	C:KALF / GOUDA	Cornelis Kalf		1	D		X
88.	G.V.D.KINT / INGOUDA	Gijsbert van der Kint	222	4	20		X
89.	V.D.KINT	Van der Kint	222	1	20		X
90.	I.KLARIS./ IN.GOUDA	Jacob Klaris		1	M		X
91.	KUYLIN(K) /	Gerrit Kuylink		1	D		X
92.	P.LAKOURT / INGOUDA	Pieter Lacoert		1	E		X
93.	C:V:LEEU( )/	Cornelis van Leeuwen	WP (K)	1	M	40	X
94.	C.V.LEEW(E) / INGOUDA	Cornelis van Leeuwen	46 (K)	1	M		X
95.	C:V.LEEUW(EN) : IN:GOUDA	Cornelis van Leeuwen		1	D		X
96.	I.V.LEEWEN / INGOUDA	Jan van Leeuwen	D	1	20		X
97.	:LEEUWE /.GOUDA	Van Leewe		1	D		X
98.	P.LENS / GOUDA	Pieter Lens		1	34		X
99.	PER DE LICHT / ANNO 1633	Per de Licht		9	T	41	X
100.	B.VANDERMAAS / INGOUDA	Bartholomeus van der Maas		9	39		X
101.	G:MAERLI(NG)	Gerrit Maarling		1	D		X
102.	G.MARTE / INGOUDA	Gloudt Marte		1	D		X
103.	I:DE:MOL/	I.de Mol		1	D		X
104.	G:M.MAN /INGOUDA	Gerrit Moleman		1	D		X
105.	MOLEMAN /	Gerrit Moleman		1	D		X
106.	HENDRICK / MULDER	Hendrica Mulder ?		1	D	8	
107.	(MU)LLARD	Ary Mullard		7	Mo		X
108.	FRANS VANDER LYT	Frans van der Lijt	roos (K)	4	10	7	

109.	NIEULAND /	Jan of Hendrik Nieuland		1	D			X
110.	:I:NIVELD /	Jan Nieveld	fruitben	1	W	9		X
111.	NIEUVE(LD)	Nieuveld			2			X
112.	I.NOBE(L) / INGOU(DA)	Jacob Nobel		1	Du			X
113.	I.V.NOOT /	Jan van Noot		1	D			X
114.	I.V.NOOE /	Jan van Noot ?		1	M	37		
115.	:VOMME(N) /	Van Ommen		1	Du			X
116.	B.OOSTE / IN.GOUDA	Hendrik van Ooste	3 bomen	1	M			X
117.	OUTAM / GOUDA	Jan Outam		1	D			X
118.	OVERWESE(L) / INGOUDA	Jan of Bastiaan Overwesel		1	B			X
119.	INOUDA / OVERWESE	Jan of Bastiaan Overwesel		1	D	37		X
120.	OVERWESEL /INPUDA	Jan of Bastiaan Overwesel		1	M	37		X
121.	OVERWASE. / INOUD	Jan of Bastiaan Overwesel		1	D	37		X
122.	OVERWASEL	Jan of Bastiaan Overwesel		4	D	37		X
123.	OVERWASEL / INOUDA	Jan of Bastiaan Overwesel		1	M	37		X
124.	OVERWEGEN /GOUDA	Jan of Bastiaan Overwesel		1	24			
125.	B:DE:PI(ER) /	Bart de Pier		1	D			X
126.	SIMON / PLAAT	Simon Plaat		1	M	37		
127.	H.VANDER POOL / INGOUDA	Hendrik van der Pool		8	9	10		X
128.	IAN PRINCE & Co / KORTE IZABE	Jan Prince & compagnon	geen	9	T			X
129.	J & G.PRINCE / INGOUDA	Jan en Gerrit Prince		3	44	42		X
130.	I.G.PRENCE / INGOTHA	J.&G.Prince ?		3	44	44		
131.	C:PRI(NCE) /	Cornelis Prince		1	D	11		X
132.	R.H.PRINCE / CANADA 186(7)	R.H.Prince		9	44	42,43		
133.	PRINCE / Gouda	Prince		2	Du			X
134.	EVERTPYL /EVERTPYL	Evert Pieters Pijl		1	D	12		
135.	REEMEN /REEMEN	Reemen		1	D			
136.	S.REVET / INGOUDA	Sijbrandt Revet		1	Du			X
137.	H van RIJST jz / KORTE IZABE	Hendrik van Rijst	scheepje	9	T			X
138.	H van RIJST / GOUDA / HOLLAND	Hendrik van Rijst	scheepje	2	T			X
139.	I.D.RONDE /INGO(UDA)	J.de Ronde		1	Du			X
140.	DE ROOS	Klaas de Roos	pijp (K)		13	13		X
141.	C:D:ROOS / GOUDA	Cornelis de Roos			34			X
142.	SAPFFEN. / BERCH	Sapffenberch		1	K	37		
143.	W.SCHIPPER	Willem Schippers		8	D			X
144.	W.SCHIPPERS /	Willem Schippers		1	D			X
145.	T.SCHIP / STADWYK	T.Schip ?		1	M	37		

MELCHIOR
HILLIGER

GEORGE
BURGKLE

DEVELDEDE
DEVELDEDE

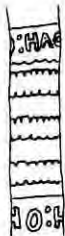
ABRAHAM^{oo}
VDSPELT^{oo}

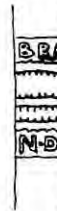
A:V:T:ANKER
N:GOUDA

EVERT.PY
EVER 1.PY!

THO:HAC
THO:HA

ABRAHAM^o
VAN.D.BERG

afb. 3

146.	SCHOHU / GOUDA	?	1	E			
147.	SCHOLT(EN) /	Scholten	1	D			X
148.	SLOBBE /	Leendert Slobbe	1	D			X
149.	(I)AN:SMIT IN:GOUDA	Jan Smit	1	20			X
150.	I:VANSON / IN:GO(UDA)	Jan van Son	1	M			X
151.	A.SOUFREU./	Antonie Soufreu	1	14			X
152.	HENRICH SPAANCH	Henrich Spaanch	3	24	46		
153.	A.SPARNAAY / :GOUDA	Adrianus Sparnaay	1	D			X
154.	A SPARNAAY / IN GOUDA	Adrianus Sparnaay	9	D			X
155.	A SPARNAAY / INGOUDA	Adrianus Sparnaay	3	44	42		X
156.	A.SPER(NAAAY) /	Adrianus Sparnaay	BS	20			X
157.	A.OP.S.SPARNAAAY / INGOUDA HOLLAND	A. & F.S.Sparnaay	9	44	42,45		X
158.	SPARNAAY / IN GOUDA	Joost Sparnaay	59 (K)	9	M	50	X
159.	F.S.SPARN(AAY) / HOLLAND	Frans Simon Sparnaay	9	14			X
160.	ABRAHAM'' / VD SPELT''	Abraham van der Spelt	1	14			X
161.	V.D.SPELT /	Van der Spelt	1	D	37		X
162.	P.V.SPEU	Pieter Verspui ?	1	D			
163.	I.STOMMAN / INGOUDA	Jacobus Stomman	both	1	20	15	X
164.	I.STOMMAN /	Jacobus Stomman	both	2?	T		X
165.	C.B.S.KER	Cornelis Stortebeker	9	M	46		
166.	IACOB/SWART	Jacob Swart	1	D			X
167.	P.T.HOEN / INGOUDA	Pieter Thoen	1	D			X
168.	INGOUDA / I.TIMMERS	Jan Timmers	1	D	37		X
169.	T.TIMMERS / T.TIMMERS	T.Timmers	1	M	37		
170.	P.V.THOVEN / INGOUDA	P.v.Thoven	1	M	37		
171.	Trumm / Bergmans / Weert	Trumm 7 Bergmans	2	E	47		
172.	(D):VDERVAL(K) / INGOUDA	Dirk van der Valk	1	A			X
173.	F.ENI.VAN / DE VELDE	F.en I.van de Velde	molen	1	20		
174.	FRANSVAN / DE VELDE	Frans van de Velde	molen	1	20		
175.	FRANSVAN / DE VELDE	Frans van de Velde	1	K	37,48		
176.	DE VELDE / DE VELDE	De Velde	1	D			
177.	A.VENENDAL / GOUDA	Abraham Venendal	1	D			X
178.	:(V)ENENDA(L) / :(V)ENENDA(L)	Abraham Venendal	60 (K)	1	V		X
179.	K.VERBY /.GOUDA	Klaas Verbij	1	24			X
180.	K.VERBY / UITGOUDA	Klaas Verbij	1	M			x
181.	K.VEBRY	Klaas Verbij	1	24			
182.	(VE)RBLAAUW / IN:GOUDA	Verblaauw	1	Du			X

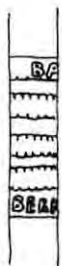
P.T. HOEL

IN GOUDA

T. V. DYK

IN GOUDA

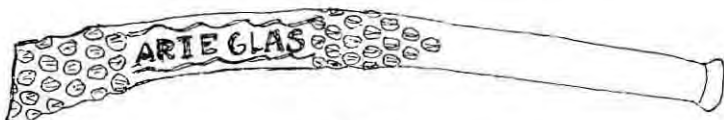
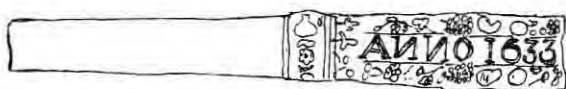
BAREN

V. BERKEL

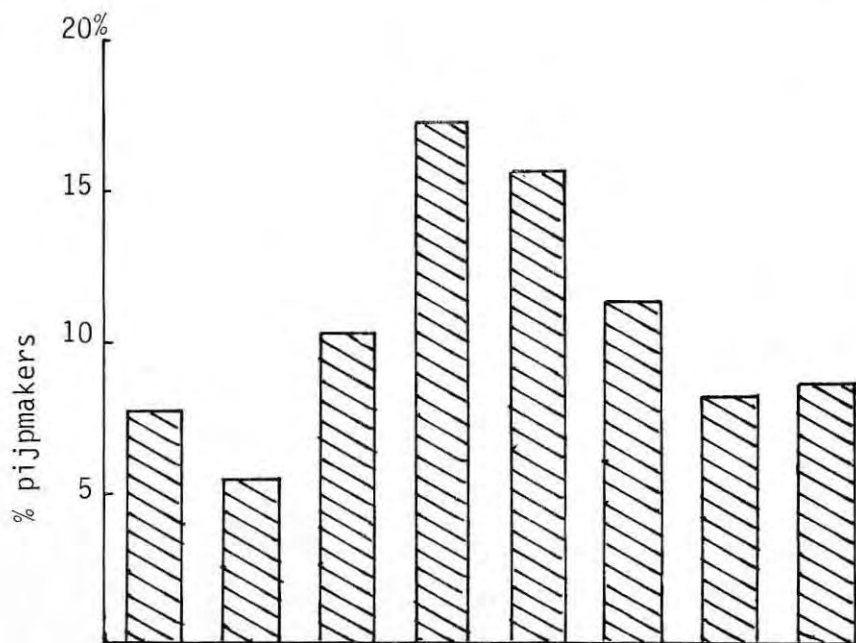
L. DANENS

IN GOUDA

afb. 4

183.	:G.V.SCHUT / GOUDA	Gerrit Verschut	de both	1	20		X
184.	G.V.SCHU. / GOUDA	Gerrit Verschut		1	D	37	X
185.	G.VERSCHU / INGOUDA	Gerrit Verschut		1	K	37	X
186.	VERSCHUT / INGOUDA	Verschut		1	24		X
187.	II.VERSL(UYS) /	Jan Janse Versluys ?	44 (K)	1	D	17	X
188.	I.VERSLUIS / IN GOUDA.	J.Versluis		1	A		X
189.	VERSLUYS. /	Versluys		1	M		X
190.	I.V.WINT / INGOUDA	Jan Verwint		1	D		X
191.	C.VERZYL / INGOUDA	Christiaan of Cornelis Verzijl		1	Mo		X
192.	F.VERZYL / INGOUDA	Frans Verzijl	L (K)	1	23	16	X
193.	F.VERZYL / INGOUDA	Frans Verzijl	leeuw i.d.Holl.tuin	1	23		X
194.	F.VERZYL / INGOUDA	Frans Verzijl	dubbel anker	1	20		X
195.	F.V.ZYL / INGOUDA	Frans Verzijl		1	M	37	X
196.	M.VERZ(YL) / IN:GOUDA	Maarte of Maria Verzijl		1	D		X
197.	W.D.VE(T) / INGOUDA	Willem de Vet		1	M		X
198.	I.DE.VINK /	Jacob of Jan de Vink		1	M		X
199.	I.DEVOGEL / .INGOUDA	Jacobus de Vogel		1	Du		X
200.	(IAN).DE.VOS / INGOUDA	Jan de Vos		1	D	37	X
201.	GRIETIE / VISSER	Grietje Visser		1	M	37	
202.	AVDW	?		1	P		
203.	I.V.D.WANT / IN:GOUDA	J.van der Want		1	D	19	X
204.	P.V.D.WANT / GOUDA	Pieter van der Want Gerritszoon			M	19	X
205.	P.V.D.WANT Gz / GOUDA	Pieter van der Want Gerritszoon		2	T	49,19	X
206.	P.I.v.d.Want Azn / GOUDA	Pieter Jacobus van der Want		2	D	19	X
207.	D:V:D:W: / IN.GOU(DA)	Dirk van der Want ?		1	D	37	
208.	I.V.D.WERF / IN GOUDA	Jan van der Werf	man in de sjees	1	N		X
209.	I:WOERLEE / IN.GOUDA	Jan Woerlee	goudse toren	1	20		X
210.	DIRCK VAN W(YCK)	Dirk van Wijck ?		9	D		
211.	M.VANWYK / (I)N.GOUDA	Maarten van Wijk		1	M		X
212.	P.V.WYNGAARDEN / FABRICIRT	Pieter van Wijngaarden		9	K	20	
213.	H.WYS / GOUDA	Hendrik Wijs		3	29		X
214.	WYS / INGOUDA	Hendrik Wijs			29		X
215.	I.YPELAAR / INGOUDA	Jan Ijpelaar	DK	9	T		X
216.	DF W I.YPEL(AAR) / (I)NGOUDA	De weduwe Jan Ijpelaar ?	DK	9	T		X

afb. 5

1724	1730	1746	1759	1768	1782	1803	1850
19	36	51	60	58	44	35	11
246	660	494	349	367	385	425	131

beginjaar Gildeboek

aantal pijpmakers bekend van opschriften.

aantal pijpmakers in Gildeboek

TABEL 2. OVERIGE OPSCHRIFTEN.

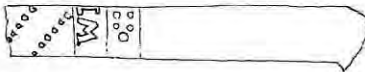
	merk	type	litt/ coll.	noot
1.		IN GOUDA / IN GOUDA	1 D	
2.		GOUDA / GOUDA	1 D	
3.		I GAUD	1 25	
4.		IN:ROUDA / IN:ROUDA	1 D	37
5.		(1)767 GAUDA	1 25	21
6.		/ 1747 GOUDA	1 D	
7.		1649	8 3	
8.		IONAS 1633	9 14	22
9.		1751 / 1795	9 15	23
10.		/ 1872	9 18	24
11.		NASSOUWE / DE ZEEUWEN		13
12.		/ HARLINGEN	1 P	54
13.		(H)ANOVER / PYPE	1 D	25
14.		HANOVERSE / HANOVERS	1 25	25
15.		SCHEEPIES / PYPE	1 41	26
16.		KOFFY / PYPE	1 41	
17.		KORTE ISABE / GOUDA	9 M	55
18.		Opregte Goudsche Bruidegomspijpen	2 43	56

TABEL 3. OPSCHRIFTEN VAN DUITSE,BELGISCHE EN FRANSE PIJPMAKERS.

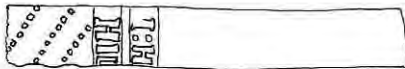
	merk	type	litt/ coll.	noot	gilde
1.		IOHANNES BOCKLING G.H.S.	8 28	27	0
2.		HENNRICH / BOCKLING/ INGRENTZ /HAU(S)EN	8 25		
3.		W.BORDOLLO / GRUNSTADT	2 D	51	
4.		KRENTZ / HAUSEN / ANNO 17( )	8 25		
5.		PETER / C.IN.H	3 25		
6.		WIRD ( )/ IN MB (B)EY/PETER CAESAR	8 25		
7.		PETER / DORNI	3 25	28	
8.		PETER / DORN.I.	3 35	29	
9.		PETER / DORN	3 25		
10.		IOHNE / SDORN	3 28		
11.		/SAC LU /	1 25		0
12.		WILEM / DORNI	3 25		0

HILDESH:
HILDESH:

ESHEM
ESHEM

HILDESH:
HILDESH:

Goedewage
Gouda

P. I. v. o. WANT. Az
OUDA

afb. 6

13.	FABRI / CIRT + WILH / DORN	Wilhelm Dorn	8	25	0		
14.	GRENZHAUSEN / W DORN IN	Wilhelm Dorn -Grenzhausen	3	25	0		
15.	(I)ACO(B)(HE)NRIC / DORN 1745	Jacob Henrich Dorn	M (K) ?	8	25	0	
16.	( ) C:B:DORN:GH /FABRICIRT	Jacob Dorn ?-Grenzhausen		3	Du	0	
17.	(HEN)RICH / DORN	Henrich Dorn		1	E		
18.	HENRICH DORN / HENRICH DORN	Henrich Dorn	C6 (monogram)	1	K	37	
19.	I:Hm:ISER / HILDESH:	I.Hm.Iser-Hildesheim		4	D	30	
20.	:Hm:ISER''/HILDESH:''	Hm.Iser-Hildesheim		6	D	37	
21.	PETER / IUNG	Peter Jung		3	25	0	
22.	WIRD SPRICHZU / IN HOR WK /.1.7.4.2	WK ? Höhr		8	25		
23.	IOHNES / KNETH	Johannes Kneth			33	31	
24.	IOHANNES / KLEUTGENN	Johannes Knoedgen?			11		
25.	IACOB / L.IN.HG	Jacob Letschert -Hilgert	D (K)	3	25	58	0
26.	ILGH	Jacob Letschert ? Grenzhausen	W (K)	8	25		0
27.	WIRD FABRI/CIRT INH/ BEY IACOB / LITSCHERT	Jacob Letschert-Höhr		8	25	32	0
28.	IACOB.L(E) / (T)SCHERT	Jacob Letschert		3	P		0
29.	IPLET / CHERT	Johann Peter Letschert	W (K)	3	29		0
30.	I.W.LET:/SCHERT:	Jacob Wilhelm Letschert	IWL	3	25		0
31.	IW.LET /SCHERT	Jacob Wilhelm Letschert	W (K)	3	25		0
32.	IWHLET /(SCHERT)	Jacob Wilhelm Letschert ?	D	3	25		0
33.	WM.LET / SCHERT	Wilhelm Letschert		3	25		
34.	P.LESC / herts..	Peter Letschert			12	33	
35.	IAKOB / REMMI	Jakob Remy		3	14		0
36.	IACOB / REMI	Jacob Remy			11		0
37.	WILHEL / MREMY	Wilhelm Remy		3	25	34	0
38.	IOHANNES / ROTEN.B	Johannes Rotenberger		3	25	57	
39.	( ) SCH / ELMAN	Johan Schelman		3	25		0
40.	I.SCHWA / DERLAB	Johann Schwaderlab	Telie	3	25		0
41.	WHELM / SPIES	Wilhelm Spies	W (K+A)	3	25		0
42.	WILHEL(M) / SCHWAT.L	Wilhelm Schwaterlab			11		
43.	IOHAN.T / STAUBER	Johann Theis Stauber	Telie	3	25	35	0
44.	IOHANN / STAUBER	Johann Stauber			11		
45.	I.O.H.T.STAUB/ER INGREN/TZHAUSEN	Johann Theis Stauber- Grenzhausen		8	28		0
46.	FRIEDRICH / VONDERWALL	Friedrich von der Wall		9	11	48	
47.	KNOEDGEN /	Knoedgen		1	E	52	
48.	DE KROON / SCHOTEN	De Kroon-Schoten		2	E	53	
49.	L.Fiolet / àSt.Omer	Louis Fiolet - St. Omer		2	31	36	
50.	L.Fiolet / St. Omer / Déposé	Louis Fiolet - St. Omer		2	D	36	

NOTEN BIJ TABEL 1, 2 en 3.

1. Jan Jacobsz van der Aerden is een pijpmaker uit Gouda, die voorkomt in de archieven van 1668-1670 (VA-ligatuur) (Litt. 1,10)
2. Robert Bon is van 1627-1643 in Rotterdam en van 1644 tot 1652 in Schiedam werkzaam. (Litt.8)
3. Bij een pijpenvondst te Alphen a.d.Rijn zijn een aantal stelen gevonden met namen die veel gelijkenis vertonen met namen van Goudse pijpmakers, DANEN t.o.v.DANENS, VEBRY t.o.v. VERBY en OVERWEGEN t.o.v. OVERWESEL. Slordigheid van de stempelmakers of bewuste misleiding?
4. Het merk de gekroonde 99 is niet van Abraham Eling, maar van zijn zoon Benjamin. Waarschijnlijk gebruikte Benjamin het naamstempel van zijn vader. In mijn collectie bevindt zich een steel met de voornaam BENIAMYN, die mogelijk aan Benjamin Eling toebehoorde. Behalve deze voornaam zijn ook nog onvolledige stelen gevonden met de namen IACOBUS en WILLEM.
5. Evert Franc is een Amsterdamse pijpmaker die genoemd wordt in 1627.
6. Voor een genealogie van het geslacht Goedewaagen zie Litt. 6. Het opschrift Goedewage zou voor dunnere en Goedewaagen voor dikkere stelen zijn gebruikt. (Litt.9)
7. De pijpmaker Frans van der Lyt huwde in 1627 in Amsterdam en stierf in of kort voor 1635. (Litt.10)
8. Hendricka Mulder (1803-1854) was de weduwe van Frans Cornelis Kruysheer. (Litt.16)
9. Op de zijkant van de kop staat het wapen van Gouda.
10. Dit opschrift staat op een pijpevorm van een zogenaamde elleboogpijp en is geplaatst op de scheiding tussen steel en kop. (Litt.9)
11. Brongers vermeldt een opschrift PRINCE / GOUDA. (Litt.4)
12. Evert Pieters Pijl is een Groninger pijpmaker, die genoemd wordt van 1743-1758. (Litt.32)
13. Klaas de Roos zet onder zijn naam, het merk "de gekroonde pijp" op de steel.
14. VD-ligatuur
15. Jacobus Stomman heeft het merk "96". Het merk "de both" is, indien de datering juist is, van Gerrit Verschut.
16. Een overzicht van de pijpmakersfamilie Verzijl is door Van der Meulen beschreven. (Litt.23) Het merk "dubbel anker" kan van Christiaan (1730-1766) of Jan Verzijl (1769-+1778) zijn. Waarschijnlijk gebruikte Frans Verzijl het merk van zijn broer Christiaan. Frans Verzijl zette zelf de merken

- "de leeuw in de Hollandse tuin" (1729-1785) en "de gekroonde L" (1753-1774)
17. De naam is niet in overeenstemming te brengen met het merk, als deze pijp een Gouds product is. II kan ook als H gelezen worden.
  18. Entvogel = Eendvogel = Eend.
  19. Tempelman (Litt.30) en Kompier (Litt.18,19) bespreken de familie Van der Want.
  20. Pieter van Wijngaarden is een Alphense pijpmaker; zijn verpakkingsmerk met de initialen BVB heeft in de omlijsting staan: PIETER WYNGARDEN + FABRIKEUR IN ALPHEN. (Litt.16)
  21. D in spiegelbeeld
  22. N en S in spiegelbeeld. Voor verklaring van de naam van de pijp, zie Litt. 7 en 37.
  23. De jaartallen geven de regeringsperiode aan van Stadhouders Willem V.
  24. Mogelijk heeft dit jaartal te maken met de strijd voor een openbare school. Het Algemeene Werklieden Verbond stond achter de oprichting van openbare scholen. De protestantse arbeiders o.l.v. Klaas Kater traden uit het Verbond.
  25. Het opschrift zou ook kunnen duiden op het merk "het wapen van Hannover".
  26. Naast het opschrift is het merk "het scheepje" op de pijpekop geplaatst.
  27. Omdat een afbeelding ontbreekt, kan niet worden aangegeven op welke wijze het opschrift over de regels verdeeld is.
  28. De Peter Dornpijp was zo bekend, dat deze op vele plaatsen gemaakt werd, o.a. in Nederland, Duitsland, Frankrijk en Schotland.
  29. Dorn / Dorni, de toegevoegde I achter de naam kan gezien worden als een manier om het product te doen lijken op die van Dorn, zonder zich aan naamsvervalsing schuldig te maken.
  30. Hildesheim is een plaats in de omgeving van Hannover.
  31. Onduidelijk merk.
  32. H is waarschijnlijk een afkorting van Höhr.
  33. Op dezelfde vindplaats werden pijpekoppen gevonden met het merk " W ", op gearceerde achtergrond .
  34. De Y is onderste boven geplaatst.
  35. Het woord 'STAUBER' staat onderste boven.
  36. De firma Fiolet werd gevestigd in St.Omer in 1765 en bleef in productie tot 1921. Louis Fiolet was het kleinkind van de grondvester en had de leiding over de firma van 1834 tot zijn dood in 1892. In 1885 ging hij in compagnonschap met zijn schoonzoon en werd de firma bekend onder de naam

- Fiolet & Audebert. (Litt.5)
37. Pijpen afkomstig uit een pijpenstort uit Alphen a.d.Rijn van Philip Hoogenboom. Vele Goudse pijpmakersnamen zijn verbasterd.
  38. In Schoonhoven wordt een G.H.L.Hillegers genoemd. (Litt.40)
  39. De steel is versierd met ranken en duifjes in reliëf, daaronder is de naam dwars op de steel gestempeld.
  40. De naam komt niet overeen met de eigenaar van het merk.
  41. Het jaar 1633 is het jaar van de dood van aartshertogin Isabella. In het opschrift staat de " N " in spiegelbeeld.
  42. Het fragment is gevonden in Canada.
  43. 1867 is het jaar van de Canadese confederatie.
  44. Vermoedelijk een Duits produkt en een verbastering van J & G PRINCE / IN GOUDA. Gevonden in de U.S.A.
  45. Mogelijk heeft de vermelding "HOLLAND" te maken met het feit dat in 1891 in Amerika de Mc Kinley Tariff wet werd aangenomen, welke het merken van geïmporteerde producten uit het land van herkomst verplicht stelde.
  46. Pijpenmaker uit Alphen. (Litt.38)
  47. Trumm en Bergmans waren pijpmakers uit Weert, het stempeltje waarmee dit opschrift werd aangebracht is bewaard gebleven. (Litt. 35,36)
  48. De " N " staat in spiegelbeeld.
  49. In de catalogus van P.v.d.Want Gz komt een afbeelding voor met op de steel P.v.d.Want Gzoon.
  50. Het merk is op de steel afgedrukt.
  51. 2 teksten boven elkaar aan de rechterzijde op een steel van een doorrooker.
  52. Knoedgen uit Bree (België) was werkzaam van 1856-1923.
  53. Deze in Sittard gevonden steel is afkomstig van de pijpenfabriek " DE KROON " in Schoten (België). (Litt.42)
  54. N in spiegelbeeld. Gevonden te Harlingen. Deze pijpen kunnen in Harlingen gemaakt zijn of elders speciaal voor de Harlingse markt vervaardigd. (Litt.3)
  55. Korte Isabe of Izabe is een kortstelige pijp met een grote ketel.
  56. Op de ene zijde van de kop staat het wapen van Gouda en op de andere zijde de bruid en bruidegom.
  57. Roten.B. is Rotenberger. Gegevens via M.Kügler.
  58. HG = Hilgert. Schriftelijke mededeling van F.Tymstra.

LITTERATUUR

1. Boelsma, J. Merken en bandstempels van Jan Jacobsz van der Aerden. P.K.N. nr.21 blz.14. (1983)
2. Bonds, G. Clay pipes from Ryssviken. In Archeology of the clay tobacco pipe. Deel IV Europe I, blz 273-298. Uitgave B.A.R. (1980)
3. Brongers, G.A. Van gouwenaar tot bruyère pijp. (1978)
4. Brongers, G.A. Schriftelijke mededeling (1980)
5. Davey, P. The archeology of the clay tobacco pipe, deel III. Britain, the North and West. B.A.R. (1980)
6. Duco, D. Goedewaagen genealogie. (1977)
7. Duco, D. Over Jonas en het oudste oranjepijpje. Westerheem 26, blz 176-180 (1977)
8. Duco, D. Robert Bon, een zeventiende eeuwse pijpmaker. Pijpelijntjes 3e jrg. nr.4, blz.2-3 (1977)
9. Duco, D. De techniek van het pijpmakersbedrijf te Gouda. In Archeology of the clay tobacco pipe. Deel IV, Europe I. blz.115-178. Uitgave B.A.R. (1980)
10. Duco, D. De kleipijp in de zeventiende eeuwse Nederlanden. In Archeology of the clay tobacco pipe. Deel V, Europe 2, blz 111-368. Uitgave B.A.R. (1981)
11. Duco, D. Veertig jaar speculaties rond Peter Dorni pijpen. Pijpelijntjes, 6e jrg. nr.4 (1981)
12. Feenstra, E.J. Een papiermolen op de Hierdense beek. Westerheem nr.24 blz 59-68. (1975)
13. Friederich, F.H.W. Pijpelogie, vorm, versiering en datering van de Hollandse kleipijp. A.W.N. monografie nr.2 (1975)
14. Haan, M.J.A. De opschriften op Hollandse kleipijpstelen. Fibula nr.17 blz.4-8 (1976)
15. Helbers, G.C. Ons vorstenhuis en de Goudsche pijpmakers. De Nederlandse Leeuw jrg.64, nr.3 blz 90-93 (1947)
16. Helbers, G.C. & Goedewaagen D.A. Goudsche pijpen (1942)
17. Herpel, J.C. Het oude raadhuis van 's Gravenhage. Gemeente 's Gravenhage (1979)
18. Kompier, F.F. Het pijpmakersgeslacht Van der Want I. P.K.N. nr.9 blz.2-11 (1980)
19. Kompier, F.F. Het pijpmakersgeslacht Van der Want II. P.K.N. nr.10, blz 2-6 (1980)
20. Kompier, F.F. Dateringsmethode Friederich HBO. P.K.N. nr.11 blz. 7-13 (1980)
21. Laansma, S. Pijpmakers en pijpmerken 1724-1865. (1977)
22. Meulen, J. van der & Tupan, H. De Leidse tabakspijpmakers in de 17e en 18e eeuw. (1980)

23. Meulen, J. van der. Het Goudse pijpmakersgeslacht Verzijl. P.K.N. nr.15 blz.52-70 (1981)
24. Meulen, J. van der & Most, E. van der. Pijpenvondst te Alphen aan de Rijn. P.K.N. nr.18, blz.40-45 (1982)
25. Nijhof, E. Westerwaldpijpen uit de achttiende eeuw. P.K.N. nr.13, blz.8-23 (1981)
26. Oswald, A. Clay pipes for the archeologist. B.A.R. nr.14 (1975)
27. Smiesing, P.K. De Peter Dorni pijp. Westerheem nr.29, blz. 359-362 (1980)
28. Smiesing, P.K. Achttiende eeuwse Duitse pijpestelen uit Utrechtse bodem. P.K.N. nr.11, blz.4-6 (1980)
29. Smiesing, P.K. Achttiende eeuwse Duitse pijpestelen uit Utrechtse bodem. (naschrift) P.K.N. nr.12. blz.17-18. (1981)
30. Tempelman, H.A.J. Het geslacht Van der Want. Mededelingenblad Vrienden van de Nederlandse Ceramiek nr.46. blz.2-28. (1967)
31. Tymstra, F. De pijpenstad St. Omer. P.K.N. nr.14, blz.43-47. (1981)
32. Tupan, H. De Groninger tabakspijpenmakers in de 17e en 18e eeuw. Cultureel maandblad Groningen nr.19, blz.229-245. (1979)
33. Vroomans, M. Vraagbaak.. P.K.N. nr.17 blz.23 (1982)
34. Walker, I.C. An archeological study of clay pipes from the King's Bastion Fortress of Louisburg. Occasional Papers in Archeology and History nr.2, blz.56-122. Canadian Historic Sites Ottawa. (1971)
35. Engelen, J. Een pijpenfabriek te Weert. P.K.N. nr.21. blz.3-13. (1983)
36. Engelen, J. Een pijpenfabriek te Weert II. P.K.N. nr.22 blz.26-31 (1983)
37. Meulen, J. van der. Sir Walter Raleigh en Elizabeth-pijpen. P.K.N. nr.17 blz.20-22 (1982)
38. Meulen, J. van der. Mondelinge mededelingen over Alphense pijpmakers. (1984)
39. Meulen, J. van der. Steenberg, M. & Mayenburg F. Een interessante pijpenstort in Gouda. P.K.N. nr.25, blz.26-38 (1984)
40. Meulen, J. van der, & Toorn, L. den. Pijpmakers en pijpmakersknechts in Schoonhoven. P.K.N. nr.24 blz.92-100 (1984)
41. Nijhof, E. Twee originele pijpnamen uit de achttiende eeuw. P.K.N. nr.25, blz.18-20 (1984)
42. Tymstra, F. Pijpenfabriek "DE KROON". P.K.N. nr.24 blz.81-85, (1984)

43. Tupan, H.R. De bruidegomspijp, de geschiedenis van een volkskundig fenomeen. (1983)
44. Walker, I.C. Nineteenth-century clay tobacco pipes in Canada. B.A.R., S 175. The archeology of the clay tobacco pipe VIII, blz. 1-87 (1983)

..... REACTIES, aanvullingen en verbeteringen op dit artikel kunt u sturen naar: L. van Duuren Zalkerbos 116, 2716 KE Zoetermeer.

Met hartelijke dank aan: Peter Bakker, George Brongers, Don Düco, Jos Engelen, Hans Krüse, Hans van der Meulen, Pieter Moree, Daniëlle van der Ploeg, Fred Tymstra en Mario Vermeer, die hun medewerking aan dit artikel verleenden.

Zaterdag 23 maart a.s. is er onder het motto "HERENLEED" een verzamelaarsbeurs in "De Looier", Elandsgracht 109, Amsterdam. U kunt er terecht voor kleipijpen, pijpkoppen bodemvondsten, tabak en literatuur. Aanvang 9.00 uur. Er staan ook P.K.N. leden met een standje.

SITASI is een blad over de Sigaren, Tabak en Sigarettenfabrieken met hun merken en reclames. Het gestencilde blad verschijnt 4x per jaar. Abonnement/lidmaatschap bedraagt f20,- per jaar. Inlichtingen: D. Veenstra, Goudriaanstraat 1 hs, 1097 LN Amsterdam. Tel: 020-683254.

OPROEP AAN DE LEDEN.

Graag zou ik aan de leden willen vragen of zij in het bezit zijn van pijpen of fragmenten van de voormalige Duitse pijpenfabriek BORDOLLO. Het gaat in hoofdzaak om geglazuurde gegoten pijpen. De fabriek merkte de pijpen met de naam "BORDOLLO", meestal op de hals van de rietsteelpijpen. Soms is ook de plaatsnaam GRUNSTADT vermeld. Indien u een opgegraven fragment bezit, dan zou ik graag de vondstgegevens willen vernemen. Reacties naar Fred Tymstra, Zilvermeeuwplantsoen, 1131 MG Volendam, Tel: 02993-64206.